

на време. Ако јесте, права купца су тиме сачувана и треба приступити оцени тога да ли су мане постојале у моменту пријема робе од стране купца. Ово друго купац може утврдити на разне начине. Обично се то врши прегледом робе и састављањем комисиског записника (*Опште узансе за промет робом*, бр. 147). Међутим купац може да утврди мане на било који веродостојан начин.

У нашем случају Главна државна арбитража укидајући прву одлуку и враћајући је на поновно решавање указује на два случаја у којима се могу веродостојно утврдити мане и без прегледа робе. Прво, кад купац за недостатке робе сазна на други начин. То би на пример био случај кад купац прими пре робе спецификацију из које се јасно виде квалитативни недостаци робе. Други случај је кад купац „има поузданог и оправданог основа сумњи да роба не одговара условима уговора“. Баш о таквом случају је реч у овом спору. Пошто је приговорио квалитету робе испоручене за први и други квартал и на то добио од продавца одговор да не може да побољша квалитет својих производа, купац одбија да прими робу за трећи квартал, приговарајући квалитету робе. Купац то чини сасвим оправдано и арбитража је морала да се упусти у процену основаности рекламације.

Ако би се утврдило да је таква рекламација неоснована (а то уосталом важи и за рекламације стављене на основу прегледа робе), купац би сносио све трошкове који би услед тога настали за продавца и дуговао би накнаду евентуалне штете.

Ако се пак утврди да су приговори основани, купцу стоји на вољу да по свом избору: одустане од уговора, или да тражи извршење уговора, или да тражи снижење цене, или да тражи отклањање мана ако су оне уклониве, а у сваком случају и накнаду штете (*Опште узансе за промет робом*, бр. 154). Пошто се у нашем случају ради о уговору о обичној испоруци, купац би могао одустати како од доспелог тако и од будућих obroка, а ако сви obroци чине целину и од већ извршених obroка. (Ово се право може аналогично извести и из *Општих узанса за промет робом*, бр. 215.)

Укратко, право купца да приговори квалитету и основаност тог његовог приговора две су ствари које не треба мешати. Чим је направљен приговор квалитету, има да се приступи испитивању његове основаности. Према томе Главна државна арбитража поступила је исправно кад је укинула нападнуту одлуку и вратила је арбитражи која ју је донела.

Владимир Јовановић

РАНИЈЕ ИЗДРЖАНА КАЗНА КАО УСЛОВ ЗА ПОСТОЈАЊЕ ПОВРАТА

Окружни суд је огласио оптуженог кривим за више кривичних дела, па му је за сва та кривична дела као и за дело за које је већ раније осуђен на казну од девет месеци затвора а коју ка-

зну још није био издржао, изрекао укупну казну затвора у трајању од три године. Суд је нашао да се окривљени налази у поврату, па му је то узео као отежавајућу околност приликом одмеравања казне.

Врховни суд народне републике приликом решавања по жалби укинуо је ову пресуду у њеном осуђујућем делу и вратио предмет на нову одлуку. У разлозима пресуде Врховни суд је поред погрешно утврђеног чињеничног стања и погрешне квалификације дела констатовао и следеће:

„Приликом одлучивања о казни за кривична дела из изреке пресуде под I и II, Окружни суд је оптуженом као отежавајућу околност узео поврат, с обзиром да је казну по правоснажној пресуди Среског суда у Винковцима К-481/49 од 23 јануара 1950 делимично издржао, а после тога, а пре истека рока од пет година, извршио кривична дела из побијане пресуде. Окружни суд је време од 28 маја 1949 до 24 септембра 1949, проведено у притвору а урачунато у издржану казну по поменутој пресуди бр. К-481/49, сматрао као делимично издржану казну. Међутим, по схватању Врховног суда за постојање поврата као делимично издржану казну треба сматрати само казну коју је оптужени после правоснажно изречене пресуде делом издржао, а чије је даље издржавање престало услед амнестије, помиловања или условног отпуста, ако је време трајања условног отпуста истекло. Према томе у конкретном случају Окружни суд није могао узети да је оптужени у поврату и да му то узме као отежавајућу околност.“

(Пресуда Врховног суда НР Србије Кж—1112/51 од 16 новембра 1951.)

За постојање поврата наш Кривични законик захтева да је учинилац казну изречену за раније учињено кривично дело у целини или делимично издржао. Овај захтев указује на то да Кривични законик усваја ону концепцију поврата према којој се узима да повећана друштвена опасност учиниоца повратника долази у првом реду зато што раније изречена и у целини или делимично издржана казна није на њега довољно поправно деловала. Ово је разумљиво када се има у виду да је сврха казне у првом реду поправљање учиниоца, да је и њено одмеравање и спровођење њеног извршења прилагођено што потпунијем остварењу овог задатка, па ако и поред свега тога она код извесног учиниоца није постигла свој циљ, — што он доказује поновним извршењем кривичног дела — онда је несумњиво да се ова околност мора узети у обзир као отежавајућа приликом одмеравања казне за ново учињено кривично дело, те да се овог пута строжијом казном покуша да постигне оно што ранијом казном код односног учиниоца није било остварено.

Законик у првом реду захтева да раније изречена казна буде у потпуности издржана, јер се тек у том случају може поуздано процењивати да ли је код односног учиниоца казна постигла своју

сврху поправљања или није. Међутим, у извесним случајевима може доћи до таквих ситуација да учинилац казну само делимично издржи, а да му даље издржавање казне буде опрштено актом амнестије или помиловања или да буде пуштен на условни отпуст и да исти не буде опозван. У овим случајевима претпоставља се да се учинилац поправио односно да постоји друштвени интерес да му се опрости даље издржавање казне. Ако исти после тога поново изврши кривично дело, он тиме уствари доказује да се није поправио, да делимично издржавање казне није на њега поправно деловало и да није био ни заслужио да му издржавање преосталог дела казне буде опрштено, па је разумљиво да га треба строжије казнити. Исто тако, ако издржавање казне буде прекинуто, па доцније наступи застарелост извршења казне у односу на преостали неиздржани део казне, јасно је да оваквог учиниоца, ако изврши ново кривично дело, треба третирати као повратника, јер чињеница да је избегао или чак осујетио потпуно извршење раније казне ни у ком случају не може побољшавати његов положај. Међутим, и у овом као и у раније наведеним случајевима основни разлог за постојање поврата лежи у томе што је учинилац ранију казну бар делимично издржао, јер Кривични законик сасвим основано сматра да већ и сама та чињеница да је неко био на издржавању казне па опет чини кривична дела, указује да према таквом делинквенту треба појачати репресију, те је стога и разумљиво да Кривични законик и делимично издржану казну признаје као услов за постојање поврата.

Међутим, у случају на који се односи горе наведена одлука Врховног суда не може се узети да постоји поврат. Учиниоца је у овом случају уствари само провео извесно време у притвору у току поступка, па је доцније пуштен на слободу. При доношењу пресуде време проведено у притвору урачунато му је у казну. Међутим, пре него што је почео да издржава остатак изречене казне он је учинио нова кривична дела па је дошло до новог кривичног поступка, на основу кога је донесена пресуда на коју се односи горе описана пресуда Врховног суда. Из изложенога се види да учинилац уствари уопште није издржавао ранију казну, већ је Окружни суд време проведено у притвору а урачунато у казну сматрао као делимично издржану казну. Међутим, кад је у питању поврат, време проведено у притвору не може се изједначавати са издржавањем казне, с обзиром на то да се захтев да је учинилац ранију казну у целини или делимично издржао поставља због тога што се као опаснији сматра онај учинилац на кога раније издржавање казне није имало поправно дејство, о чему не може бити говора кад је у питању притвор. Између притвора и издржавања казне постоји битна разлика како у погледу њихових задатака тако и у погледу начина њихове примене на учиниоца. Казна је кривична санкција која у првом реду има за циљ поправљање учиниоца кривичног дела. Овај циљ казне има се у виду и приликом њеног одмеравања, а

нарочито се он има у виду у току извршења казне које је нарочито подешено и прилагођено што потпунијем остварењу поправљања учиниоца. С обзиром на то јасно је зашто се као опаснији сматра онај учинилац на кога већ издржана казна није имала поправно дејство. Међутим, притвор није казна већ једна процесуална мера обезбеђења правилног спровођења кривичног поступка. Притвор нема за сврху поправљање учиниоца, што је задатак казне, већ има за циљ да обезбеди присуство окривљенога, да омогући извршење казне и евентуално спречи учиниоца да учини ново кривично дело или на неки начин омете истрагу.

Из изложенога је јасно да се притвор и издржана казна не могу изједначавати када се процењују услови за постојање поврата, иако Кривични законик прописује да се притвор урачунава у издржану казну. Урачунавање притвора у издржану казну Кривични законик прописује зато што разлози правичности захтевају да се лицу које је било у притвору — дакле, фактички било лишено слободе у вези са кривичним делом за које се осуђује — призна ово време као издржана казна, јер би у супротном уствари било кажњено више него што му је то суд одмерио. Стога је и разумљиво да се изједначавање притвора и издржане казне може прихватити само у овом смислу, док се ни у ком случају не могу изједначавати са гледишта поправног деловања на учиниоца кривичног дела. А како је раније издржана казна од значаја за постојање поврата баш са овог гледишта, то се не може узети да постоји поврат у таквим ситуацијама кад учинилац ранију казну као такву уопште није издржавао, као што је то било у горе описаном случају.

Мирослав Ђ. Ђорђевић

П Р И К А З И

Anton Tautscher: DIE OEFFENTLICHE WIRTSCHAFT. Berlin-München, Duncker & Humblot, 1953, XVI + 399 S.

Познати професор финансиске науке и политичке економије из Граца издао је после низа већих и мањих студија из разних подручја финансиске науке свој систем „јавне привреде“. Данашња јавна привреда у коју се претворила неутрална, стерилна, државна привреда, одликује се свестраним интервенисањем и уређивањем привреде. Све јавнопривредне установе стоје у служби социјалне и привредне политике; стога, уместо досада неутралне и аутономне финансиске науке треба у сагласности са интегралном финансиском науком објединити политичкоекономске теорије јавнопривредних установа у једну политичкоекономску теорију „јавне привреде“. Она треба да проучава јавну привреду као целину а тако и поједине јавнопривредне установе у погледу њихове политичкоекономске функције и ефикасности у организацији читаве привреде. Таучерова теорија јавне привреде је дакле много опсежнија него досадашња наука о финансијама, јер изучава нарочито везе између јавне привреде и развитка привреде уопште. То се показује особито у испитивању финансиских планова, цикличних буџета, националног рачуноводства, динамичног деловања јавних расхода, задатка јавних предузећа у циљу усмеравања привреде, сврхе пореза и привредно-динамичне снаге јавног кредита.

У уводу, аутор тумачи да је појам финансиске привреде постао сувише узак јер „јавна привреда обухвата сву привредну делатност јавних тела, а не само новчану привреду.“ За јавну привреду је од значаја повећање квантитативног опсега као и квалитативна промена њене суштине тако да је јавна привреда постала „економскополитички инструмент за све сврхе економске политике државе и територијалних тела“. Буџет је стекао кључну позицију за покретање привредних процеса; јавни расходи сада су јемци пуног запослења привреде; јавни приходи инструменти за усмеравање привредне циркулације новца; јавна предузећа фактори сигурности за развитак привреде без опасности кризе; порези средство за усмеравање масе новца и привреде, а јавни кредит, захваљујући привредно активној политици расхода, мотор за подизање производње. Све те значајне квантитативне и квалитативне промене условљавају замену старог појма „финансиске привреде“ новим појмом „јавне привреде“ која је постала „zur Organisationswirtschaft für die Volkswirtschaft“ (5).

Само дело подељено је на 12 „књига“. I књига (6—51) обрађује историју науке у осам главних научних група, почевши са камералистима, те наводи нарочито њихове главне претставнике. Остале су групе физиократска наука о финансијама, класична наука о финансијама, органска наука о државној привреди, интервенционистичка наука о државној привреди, чиста наука о државној привреди и социјалистичка наука о државној привреди. Међу писцима набраја још Бауера, Бернштајна, Кунова, Хајмана, Хилфердинга, Лориу, А. Милера, Ренера и А. Вебера, дакле већином ревизионисте, али не спомиње ни совјетску нити нашу науку. Сам аутор припада „еко-

номскополитичкој науци о државној привреди“ која полази од коњунктурне политике и усмеравања привреде (те јој је дакле циљ преброђавање кризе до које је морало доћи услед структурних противречности капиталистичке привреде). Државна привреда постаје организована привреда те се у сврху њене организације служи буџетом, условљеним потребама привреде, државним расходима и приходима, предузећима државне привреде, усмеравањем тока робе и новца, порезима и државнопривредим кредитом.

Основе јавне привреде (II књ., 52—96) одређује однос привреде и државе. Држава је највиши организаторски фактор привреде који уједињује у једну целину привреду са њеним привредним грамама без обзира на њихове посебне интересе. Задатак је државе стварање правилне структуре привреде, осигурање пуног запослења, тежња за максимирањем друштвеног производа те коначно регулација дохотка, одговарајућег друштвеног поретка признатом као правилном (62). Држава постаје главним продукционим фактором привреде, уједно и динамичким и устаљујућим који делује на стални складни развитак привреде (68). Наравно треба водити рачуна и о границама јавне привреде, нарочито у наплати прихода који се већином не троше ради непосредне рентабилности, него у корист држављана и привреде (79). Њиховим јачањем долази до заобилазног рентабилитета. Предмет је науке о јавној привреди многочлан систем јавне привреде са свим њеним институцијама и процесима, са њеним јавнопривредним и привредним функцијама (86).

Нарочито је занимљива III књига (97—126) која обрађује финансиске планове, национално рачуноводство („volkswirtschaftliches Nationalbudget“), коњунктуром условљен циклички буџет и годишњи буџет јавне привреде који је окарактерисан упливисањем привреде на јавну привреду (112).

IV књига (127—160) садржи модерну капиталистичку теорију о потребама и нарочито расходима јавне привреде, њиховој узајамној условљености и њиховом порасту као и узроцима овог пораста. Економскополитички расходи делимично су репараторног значаја у облику субвенција, делимично превентивног уколико прегећу штету спречавају текућим расходима (137). Ти допунски јавни расходи изводе се нарочито јавним инвестицијама у сагласности са Кејнзовим теоријама које су темељно обрађене. Ефикасност јавних расхода који имају додуше своје границе показују се у директној и индиректној рентабилности и продуктивности (154).

Јавне приходе (V књ., 161—180) треба поставити у службу преобрађавања читаве привреде, нарочито као важан инструмент регулисања новчане масе (167). Приходи који се црпе из: 1) јавних предузећа, 2) дажбина и 3) јавног кредита (172), имају своју привредну горњу границу у пресушењу извора јавне привреде и дефлацији те у појавама у производњи и продаји, као и у оптицају новца и робе и ограничењу привредне делатности, но границу одузимања треба одредити за сваку врсту прихода посебно (178). Сваки јавни издатак треба разматрати са гледишта одржавања пуног тока робе (165).

Јавна предузећа (VI књ., 181—212) имају најразличитије сврхе, нарочито организаторску функцију у привреди коју помажу или унапређују. Њихове су дакле сврхе фискалне, економскополитичке, социјалнополитичке, културнополитичке и привредноорганизаторске. Међу кључна предузећа спадају нарочито кредитне банке.

Међу дажбинама (VII књ., 213—220) спомиње и натуралне; новчане су дажбине давања у новцу која јавна привреда прописује грађанима (216) те су подељене на таксе, доприносе и порезе.

Порези (VIII књ., 221—298) су новчана давања која јавна привреда на основу неке привредне делатности прописује и наплаћује од припадајућих приватних привредних јединица („Privatwirtschaften“). Порески предмет могу бити право располагања привредним добрима (имовина), успех привредне делатности појединог привредника (принос и доходак), сама привредна делатност (посредовање, преношење и промет добара) те трошење добара (224). Порез својим трошењем ствара организациону основу читаве привреде те је тиме продуктиван, за пореске обвезнике чак и репродуктиван, стварајући омогућавањем и организацијом привреде свакој приватној привредној јединици основу егзистенције те њене рентабилности. Порез утиче на новчане фондове приватне привреде, циркулацију новца у привреди и постаје средство за организацију циркулације новца и робе (227). Уједно је и средство принудне штедње те мења расподелу новца у привреди (229). Порези наравно нису неутрални, него су у суштини економскополитичко средство за преображавање привреде које има и сврху покрића државних потреба (234). Привредну структуру порези могу исправљати и усмеравати политиком расподеле продукционих фактора, структурном политиком у погледу продукционих области, економскополитичком васпитном политиком, политиком величине погона, политиком инвестиција и рационализације, политиком локације и политиком концентрације и децентрализације (236). На циркулацију новца и робе дејствују порези монетарном и валутном и кредитном политиком, тржишном политиком, политиком цена и конкуренције, монополском и коњунктурном политиком (241). Резултати дејства пореза на организацију привреде зависе како од трошења пореских прихода тако од дејства одузимања новца. За очување пореске способности треба осигурати бар минимум егзистенције и способности привређивања („Betriebsfähigkeit“, 257), али разним порезима треба захватити пореску способност (у целини), чувајући трајну способност плаћања и ношења пореза (277). Порески објекти већ су били набројани на почетку приказа VIII књиге те их аутор дели на порезе: 1) на принос и доходак, 2) на имовину, 3) на промет и 4) на потрошњу (285). Поједини порези су систематски разврстани у пореској табели (286—7). У овој књизи обрађени су наравно сви главни порески проблеми, на пример пореска способност, извори преваљивања, тарифа, начела, систем, границе опорезивања.

IX књига (299—348) посвећена је појединим порезима и њиховим проблемима како се појављују нарочито у Средњој Европи у најновије време. Ту аутор спомиње и разне, нашем систему познате порезе, на пример порез на предузећа са филијалама и робне куће, порез на прираштај дохотка и имовине, порез за изједначење губитка (и терета), порез мртве руке. Порез на доходак мења се све више у систем пореза на принос (313), порез на фонд плата у целини („Lohnsummensteuer“) осуђује (306), док порез на промет убраја у потрошне порезе, уколико се промет сваке робе или услуге опорезује само једанпут (335). У сагласности са немачким и аустријским пореским системом набраја већи број пореза на потрошњу појединих предмета.

На подручју јавног кредита (X књ., 349—370) дошло је до замашног преображаја у његовој теорији нарочито одбацивањем досадашњег принципа о трајној равнотежи у јавним финансијама, пошто је јавни кредит у сагласности са коњунктурном политиком пре-

ко јавних расхода и њима покривених инвестиција постао средство за савлађивање кризе у служби пуне запослености привреде (350). Јавни кредит својом употребом као и набављањем кредитних средстава преображава и организује привреду (353). Поред суштине и функције јавног кредита обрађене су и његове врсте, облици и границе и, најзад, државно банкротство.

Финансиски компромис („Finanzausgleich“, књ. XI, 371—379), важан и за нашу федералну државу јесте „план и норма за расподелу задатака, располелу издатака и прихода као и за изравнање терета између вертикално и хоризонтално рашчлањених творевина („Gebilde“) јавне привреде“ (375). Ради разлика у њиховој привредној снази проблем је тешко решити само на један између могућих начина, те су потребне разне комбинације.

Књига XII (380—387) о финансиској управи обрађује њена начела, основе, облике и делатности, организацију и контролу. И финансиска управа мора при сваком акту водити рачуна о могућностима и потребама привреде (381).

Иако се Таучерова књига ограничава скоро искључиво на проблематику јавне привреде западних капиталистичких земаља, ипак ће бити од велике користи за наше стручњаке. Наш читалац ће наравно приликом њеног читања водити рачуна о специфичностима наше и капиталистичке привреде.

Др. Владимир Мурко

Armand Cuvillier: OU VA LA SOCIOLOGIE FRANÇAISE? Avec une étude d'Émile Durkheim sur la sociologie formaliste. (Petite bibliothèque sociologique internationale sous la direction d'Armand Cuvillier, série A: auteurs contemporains.) Paris, Librairie Marcel Rivière et Cie, 1953, VIII-211 p.

Арман Кивилије је још пре Другог светског рата објавио, по ред осталог, свој данас већ познати и на више језика преведени *Introduction à la Sociologie* (1936), а 1950 две књиге (трећа је у припреми) свог приручника *Manuel de Sociologie*, у коме је врло успешно изнео у главним линијама развој социологије, њене резултате, као и проблеме и методологију савремене социологије, анализирајући и дискутујући аргументе претставника главних социолошких праваца.

У предговору књиге која је предмет овога приказа, Кивилије износи разлоге своје забринутости стањем у француској социологији. Њена „добра традиција“ састојала се по њему, с једне стране, у избегавању емпиризма лишеног идеја који зна само за скупљање чињеница, а с друге стране, у одбацивању производних и чисто појмовних конструкција које се не заснивају на стрпљивој анализи стварности, односно како је Fr. Simiand сажето рекао: „Pas de faits sans idées, pas d'idées sans faits.“ Држећи се углавном тих поставки, диркемовска школа, и поред својих грешака, постигла је плодне резултате. До критичног стања у француској социологији дошло је, по аутору, са ових разлога: док је раније Диркем грешко желећи да филозофију анектира социологији, данас филозофи којима је углавном поверена настава социологије, уносећи одређену, француском духу страну филозофију, поричу социологији право на самостално постојање; затим, некритичко прихватање метода које се примењују у САД (на пример: социометриске методе мерења „друштвене раздаљине“) уз потпуно одсуство перспективе научног искоришћавања нагомиланог материјала; и најзад, недовољ-

на пажња која се посвећује настави социологије како на универзитетима (свега четири катедре за социологију!) тако и у средњим школама (где је она факултативни предмет).

Аутор концизно излаже, у глави I („Традиција француске социологије“), главне фазе развоја француске социолошке мисли. Међу претечама социологије, у које убраја Кондорсеа, енциклопедисте, Д. де Трасиа, Бирдена, Сен-Симона и Бишеа, аутор подвлачи значај Монтескијеа који је, захваљујући свом изразитом смислу за историски развој и упоредну методу, дао праве социолошке анализе на неким местима својих дела. Стгист Конт је дао не само име новој науци, већ је поставио начела и методолошка правила трајније вредности (захтевао је да социологија буде објективна, тј. да споља посматра друштвене чињенице, и да буде позитивна, тј. да се ослободи појма финалности и судова вредности; одбацивао дедуктивну методу и истицао нужност историског истраживања; подвлачио повезаност свих друштвених појава, итд.). Иако Емил Диркем не усваја низ Контових концепција (разликовање између друштвене статике и динамике; закон три ступња; схватање да човечанство у својој целини образује једно друштво које се непрекидно развија у истом смислу, мада у стварности постоје само посебна друштва), ипак се он у главним тачкама слаже са Контом.

У глави II („Социологија и социологизам“), аутор истиче да је основна грешка Конта и Диркема у томе што нису успели да потпуно одвоје социологију од извесних а priori усвојених филозофских концепција. Схватање човечанства као „огромне и вечите друштвене јединице“; аксиолошки смисао прогреса који се састоји у преласку из „теолошког стања“, преко „метафизичког“, у „позитивно“; претензија да социологија да синтезу људских знања и обухвати и област филозофије, — све то показује колико је Контова социологија великим делом филозофија историје. Диркемов социологизам продужава Контове заблуде. Диркему није било довољно да буде социолог, он је желео да буде и филозоф, у првом реду моралист. Он је одбацивао схватање да наука не може да нам да правила понашања. По њему би социологија имала да нам пружи неку врсту „лаичког катехизма“. Признајући да је Диркемов социологизам имао претеране амбиције, аутор ипак сматра да су често критике биле сувише оштре а понекад и нелојалне, као што је то случај са критичарима изразито католичке оријентације.

Да би био разумљивији данашњи став неких француских социолога, глава III („Реванш филозофије“) почиње излагањем теза извесних немачких филозофа и социолога XIX века. Овде се најпре наводи W. Dilthey чије су идеје врло касно, тек уочи II светског рата, имале утицаја у Француској. Као што је познато, његова основна теза је у истицању разлике између природних наука и тзв. „наука духа“, која проистиче од различитог начина сазнања једних и других („die Natur erklären wir, das Seelenleben verstehen wir“). Природне науке имају за предмет data која нам преко чула долазе споља и њихов начин сазнања је апстракција и аналитичко објашњење. Сасвим је друкчије са „наукама духа“. Предмет којим се оне баве „схваћен је од нас пре него што имамо научно сазнање о њему“. То „разумевање“ ставља у покрет не само нашу интелигенцију, већ целокупну нашу духовност. „Исте процесе које појединац открива у себи“ он налази ван себе, „изграђене у друштвену целину“, и док нам је природа „туђа“ и „нема“, друштвене чињенице су нам разумљиве изнутра, ако се тако може рећи“. Ови цитати довољно показују колико су такви ставови у противречности са оним карактеристикама француске социологије које Кивилије

истиче као њену „добру традицију“. Његов став је негативан и према Максу Веберу који се служио поступком „*verstehen*“ и категоријом „идеалних типова“. Најзад, кад неки писци, каже аутор, замишљајући да су инспирисани Хусерловим учењем, испуњавају социологију феноменологијом и сасвим отстрањују конкретну и генетичку социологију, одбацују историју и идеју еволуције, да би их заменили више-мање филозофским интерпретацијама, они су у заблуди о правом значењу феноменологије.

У глави IV („Гласови споља“), аутор излаже ставове двојице француских присталица феноменологије. Jules Monnerot, један од млађих социолога, шитро је критиковао Диркема у својој књизи *Les faits sociaux ne sont pas des choses* која већ својим насловом указује смер критике. По њему, социологија може постојати „једино ако је, усвајајући феноменолошки став, пре свега дескриптивна и ако се заснива искључиво, у крајњој анализи, на доживљеном. Та друштвена феноменологија... ставља међу заграде границе појединца, месну и временску човекову условљеност“. Објективност је мана: она значи манифестацију комплекса инфериорности, јер Монеро пледира методу интропатије („Љубав и мржња су инструменти сазнања“). Он оптужује Диркема да је одбацивао психологију, иако би се пре могло рећи да је Диркем отишао у супротну крајност у неким својим поставкама. Други заступник феноменологије у Француској, Maurice Merleau-Ponty, професор на Collège de France, сматра да социолог има увек да полази од „искуства које он има, као друштвени субјект, о интерсубјективности“. Међу примерима које наводи за илустрацију свог основног става, налази се и сродство. Међутим, као што Кивилије с разлогом истиче, ако има једна ствар коју су социолошке и антрополошке студије о сродству несумњиво утврдиле, јесте то да се „не само облици већ такође функције сродства много разликују према цивилизацији“ која је у питању и да, према томе, „ако се можемо надати да продремо у његову суштину, то неће бити полазећи од нашег уског искуства, већ напротив полазећи од што је могуће шире и продубљеније анкете“.

Средишњо место књиге чини глава V („Једна нова социологија“), где аутор излаже у основним линијама социологију професора Жоржа Гурвича. Најпре је изложен њен критички део, односно став према претставницима социологије XIX века, који је врло оштар, јер по Гурвичу већина проблема којима су се бавили ти социолози, претстављају уствари тобожње проблеме које је један за другим елиминисала савремена социологија. Гурвич посебно истиче ових шест псеудопроблема:

(1) Први од њих је проблем *филозофије историје*. Социологија је себи поставила питање о смеру развоја друштава. Социолози су уносили оцену вредности у констатације стварности, допуштали постулат једнолиниског развојка друштва и о њему говорили у једнини занемарујући да у стварности постоји само мноштво друштава. Иако је ово сувише смело и неосновано Гурвичево уопштавање, Кивилије подвлачи да је његова грешка углавном у томе што под изговором одбацивања филозофије историје, он одбацује саму историју а тиме и свако генетичко, еволуционистичко гледиште.

(2) Други тобожњи проблем је вештачко супротстављање појмова *реда и прогреса*. Уобичајено је било убрајати извесне социологије, или боље рећи социјалне теорије у групу реда (на пример де Боналда, де Местра, Ле Плеја), а друге у групу прогреса (на пример Монтескијеа, Кондорсеа, Сен-Симона, Маркса). По Гурвичу основна логичка грешка је у „идентификовању развоја друштва са прогресом“.

сом ка једном идеалу“, јер „нема друштва које постиже кохезију без судара између својих слојева“.

(3) Трећи псеудопроблем је тобожњи сукоб између појединца и друштва. Са гледишта феноменолошког сваки спољни однос је „infériorisé“. Узмимо на пример, каже Гурвич, сукоб између произвођача и потрошача. Сваки од нас је истовремено и једно и друго. „Ту постоји дакле сукоб у мени самом, раздор између мојих разних Ја који ја схватам као сукоб између колектива и мене“. Међутим, Гурвич не види у тим унутрашњим сукобима одјек објективних сукоба поменутих друштвених група. Диркемовој концепцији колективне свести Гурвич ставља низ приговора које Кивилије побија. У погледу замерке да је Диркем занемарио да „колективна свест није хармонична ни уједињена: има мноштво колективних свести“, Кивилије потсећа да за Диркема није постојала сумња у плуралитет колективних свести. Што се тиче приговора о Диркемовој концепцији „затворене свести“, могло би му се пре пребацити да је понекад западао у мистику, тако честу код Немаца, о „фузији“ („Verschmelzung“) свести. У погледу критике да је Диркем истицао само трансцендентност колективне свести у односу на индивидуалне свести, Кивилије цитира самог Диркема и доказује неоснованост те критике: „Истовремено кад је оно трансцендентно у односу на нас, друштво нам је иманентно, и ми га осећамо као таквог. Истовремено кад нас оно превазилази, оно нам је унутрашње, јер оно може да живи само у нама и преко нас...“ (*Sociologie et Philosophie*, p. 78—79).

(4) Четврти тобожњи проблем је алтернатива психологија или социологија који се уствари своди на претходни. Marcel Mauss је, како каже Гурвич, објавио „крај рата између психологије и социологије“. У свом познатом чланку о односу између социологије и психологије, Мос је тврдио да у проучавању „тоталног човека“ разматрања о „телу, духу и друштвеној средини“ морају ићи заједно али је поставио јасне границе између дисциплина и нагласио да социологија измиче из надлежности психолога бар у трима тачкама: 1⁰ друштвене појаве имају морфолошку базу и немогуће је одвојити, као МекДугал, свест групе од „њеног материјалног и конкретного супстрата“; 2⁰ важност статистичког проучавања друштвених појава, јер чак и „колективне претставе“ имају „изванредан нумерички аспект“; и 3⁰ „иза сваке друштвене чињенице има историје, традиције, језика, навика“ и стога „она не треба да се одвоји, чак ни највишом апстракцијом, ни од своје локалне боје, ни од свог историског тока“. Кивилије са разлогом приговара Гурвичу што ћутке прелази преко Мосових закључака који свакако не говоре у прилог Гурвичеве концепције социологије.

(5) Пети тобожњи проблем је истраживање доминантног фактора који би објаснио друштвене чињенице узете у целини.

(6) Последњи псеудопроблем социологије XIX века је у томе што је имала амбицију да дође до социолошког закона. Гурвич сматра да је данас потребно социологију приближити физици и зато се одређи утврђивања закона. Али, Кивилије мисли да треба задржати у социологији, као и у другим наукама, појам закона, иако је он добио данас у извесним областима физике, нарочито микрофизике, ново значење: статистичко, а не више узрочно па чак ни функционално.

После критичког дела Гурвичеве социологије, Кивилије излаже оно што она позитивно доноси и чиме мисли да замени тобожње проблеме.

Што се тиче *методе*, Гурвич категорички одбацује непосредну индуктивну опсервацију. Иако истиче да је „јакко еволуирао“ и да напушта методе као што су феноменолошка инверзија или редукција, он је, по речима Кивилијеа, толико прожет феноменолошким схватањима и Шелеровом мишљу да му је немогуће да их се икад потпуно ослободи. Он ће се убудуће ослањати само на „хиперемпиризам“ и „сиррелативизам“ до крајности дотераних и зачињених социолошким „плуридимензионализмом“ који одбацује сваку идеју хијерархије. Поставља се питање на какво се „искуство“ односи овај „хиперемпиризам“, јер се не односи ни на научно искуство, ни чак на „емпиричко“ посматрање конкретних социолошких чињеница. И овде је реч о „доживљеном искуству“ у смислу Шелера чија је морална типологија инспирисала и Гурвичево учење о „облицима друштвености“, које је фон Визе с правом назвао „филозофијом личних заменица“. Гурвичева социологија слаже се са феноменологијом и у томе што се не труди да утврди ни узрочне законе, ни законе еволуције, ни функционалне законе. Већ само вишемање апстрактну *типологију*. Типова има три врсте: 1⁰ микро-социолошки типови или облици *друштвености*, 2⁰ типови *група*, који су већ конкретнији, и 3⁰ типови *глобалних друштава*, који су најконкретнији и најближи историском постојању, док се прве две врсте типова, упозорава Гурвич, не смеју транспоновати у историске фазе развоја. Кад ови типови нису изведени из историје, морамо закључити да су то чисти, идеални, ванвременски облици, „више интуитивно запажени него логички изведени“ (ф. Визе). Кивилије закључује да су појмови Гурвичеве социологије префабриковани, готови *окаври* који нису извучени из чињеница већ у које се силом трпају чињенице. Као што је фон Визе добро приметио, човек се губи у збрци Гурвичевих „вертикалних и хоризонталних планова, инфра- и супраструктуре, спратова, нивоа, одморишта на степеништу, типова, облика, кроз шуму симбола, знакова и сигнала“, а збрка је још увећана тиме што он меша друштвене процесе и формације, функционисање и структуру.

Кивилије оштро критикује Гурвичев типолошки плурализам јер се његова произвољна, вештачка конструкција јасно види кад се примени на чињенице. Тако би се у области права дошло, на основу различитих и многобројних критерија, до невероватног броја од 2.430 врста права „разног степена интензитета и ефикасности.“ Ни у погледу економских чињеница Гурвичева типологија не даје боље резултате. Његова дефиниција друштвене класе је непотпуна, и поред све своје сложености, јер не садржи елемент „економске функције“. Међутим, то је њена основна карактеристика, јер из улоге и положаја у хијерархији функција производње проистичу сва друга њена обележја. Према томе, његов појам класе је без стварне садржине.

У глави VI („Друга опасност — Закључак“), аутор са задовољством бележи велики број радова савремене француске социологије који је посвећен конкретним проблемима друштвене стварности. Али овде се крије друга опасност. Извесне анкете, вршене под непосредним утицајем америчких примера, показују само гомилање материјала не пружајући често никакве закључке. Међутим, јасно је да акумулација сирових података никад није чинила неку науку. Ипак, то не значи да је аутор начелно против анкета. Он само поставља захтев да се једино упоредном методом, коју је већ Диркем сматрао „изванредним инструментом социолошке методе“, могу из тих података извући резултати који имају извесну општост.

Затим, аутор још једном истиче опасност одвајања теорије од експерименталне праксе, формалне и априористичке социологије од конкретног испитивања друштвене стварности. Диркемовској школи мора се признати бар то да никад није раздвајала опште идеје од конкретног испитивања које се ослањало на историју, етнографију и статистику. Они нису порицали могућност „опште социологије“, али им се чинило да она треба да буде круна њихових испитивања а не полазна тачка. Већ 1927 Мос је упозоравао на „изоловање социологије од других друштвених наука“ и њено претварање у филозофску дисциплину која се искључиво бави сасвим општим феноменима друштвеног живота. И многи други социолози указивали су на ту опасност.

Аутор завршава своја излагања констатацијом да насупрот извесним социолозима који под утицајем једне погрешне филозофије конструирају на апстрактан начин теорију друштвених односа одвојену од свих позитивних и конкретних истраживања посебних друштвених наука, велики број специјалиста тих наука уноси у своја истраживања специфично социолошко гледиште (на пример етнолог Claude Lévi-Strauss, историчари Henri Berr, Fernand Braudel и Louis Gernet, географи Max. Sorre и Roger Dion, романиста Henri Lévy-Bruhl и др.). Тако су, на пример, студије правне етнологије, историје права итд. отвориле пут идеји о битно друштвеним изворима права и учиниле да се најзад схвати да се „ни правни односи ни политички облици не могу разумети из себе самих“ и независно од свог социолошког контекста. Стога, закључује аутор, треба наставити традицију француске социологије и схватити да нема социологије без података историје, етнографије, статистике и конкретне опсервације.

Садржина Кивилијеове књиге изложена је мало подробније не само стога што она, мислимо, то заслужује по свом предмету, већ и стога што она расправља о проблемима који су и код нас у последње време предмет живе дискусије.

Кивилије, и у овом делу, у основи наставља линију диркемовске школе, успешно избегавајући њене претераности и спретно је допуњајући и коригујући резултатима посебних друштвених наука и других социолошких праваца. Нарочито је приметан утицај марксизма, што је и разумљиво код аутора који је још у свом *Уводу у социологију* покушао синтезу диркемовске социологије и марксизма. Његова енергична критика априористичких и чисто појмовних конструкција у социологији сасвим је прихватљива. Ако он у својој полемици против покушаја уношења у социологију свега оног што би претстављало њено враћање на ранију фазу чисте спекулације и значило напуштање конкретног проучавања друштвене стварности, заузме понекад и претерано оштар став, ипак то не доводи у питање оправданост основног смера његове критике. Али, усредсређујући своју пажњу на негативне покушаје савремене француске социологије, Кивилије само узред помиње постојање социолошких радова на научно исправним основама. Зато нисмо добили потпун преглед савремене француске социологије какав смо имали, пре двадесетак година, у књизи проф. С. Буглеа *Bilan de la Sociologie française contemporaine*. Затим, Кивилије не прави разлику између Дилтејевог учења о интуитивном „појимању“ („Verstehen“) и Веберове тзв. „verstehende“ социологије која себи ставља у задатак да узрочно објасни ток и дејство друштвеног деловања. Кад говори о Веберовој интерпретацији односа између протестантске етике и „духа“ капитализма, Кивилије као да губи из вида да Вебер тај однос није схватио једнострано (узрок — последица) већ

двострано (узајамно деловање). Исто тако Вебер није сматрао своју интерпретацију као објашњење настанка капитализма (који има своје материјалне предуслове), већ као проучавање утицаја који су извесна религијска веровања извршила на „дух“ капитализма. Најзад, Кивилије неоправдано заузима негативан став према социологији знања. Ако ништа друго, досадашњи радови из те научне дисциплине указали су на перспективу плодних научних истраживања те сложене проблематике, чије је основе дао још Маркс, нарочито у својим тзв. „раним радовима“. Међутим, и поред ових и других примедба које би се могле ставити Кивилијевој књизи, она је врло користан прилог француској социологији, јер ће допринети, уз остале напоре у том смеру, да се одлучније и у већем опсегу приђе конкретним проблемима друштвене стварности.

Као додатак објављен је чланак Емила Диркема *La Sociologie et son domaine scientifique* који је изашао 1900 на италијанском језику у часопису *Rivista italiana di Sociologia*. Иако је отада прошло више од пола века, чланак садржи анализе и закључке у вези са проблемима предмета и методе социологије и критиком формалне социологије који се ни данас не могу занемарити.

Милорад В. Симић

Léon Metzler: L'HUMANISME JURIDIQUE. L'évolution du droit sous l'angle culturel. Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 1952, 483 p.

У правној литератури постоји врло велики број дела у којима се расправља на овај или онај начин и проблем еволуције права. Том приликом се обично указује на његову везу са чињеницама које карактеришу општи напредак културе, а уједно се чине покушаји не само описивања него и теоретског уопштавања па чак и одређивања, уочавања, основне тенденције развика. Иако се притом дају разноврсна решења ипак се може сматрати као преовлађујуће и скоро општеприхваћено у буржоаској науци следеће мишљење: основна тенденција јесте стално и прогресивно хуманизирање права, односно непрестани пораст његове друштвене вредности, социјалног смисла уопште и заштите путем права индивидуалних људских вредности посебно.

И ова књига луксембуршког правника Мецлера је писана с тежњом да се прикаже еволуција права у правцу хуманизма. По речима самог аутора, хуманизам је данас у моди; он се састоји из безброј елемената, он је карактеристичан за стање савремене духовне и интелектуалне атмосфере; он прожима све културне активности; једном речи „хуманизам украшава и оплемењује живот у друштву чије све области обухвата и прожима“ (с. 13). Међутим, треба одмах нагласити да је једна таква пишчева тежња остала без неког значајнијег резултата већ из простог разлога што књига по својој садржини и структури може пружити само делимичну и непотпуну слику у томе погледу. Јер, несумњиво је да сам факт многоврсног и често неодређеног манифестовања хуманизма и на плану друштвено-политичког и правног живота изванредно отежава задатак сваком оном ко би покушао да о тој материји говори, а поготово ако није учинио правилан избор чињеница у којима се хуманизам мање или више изразито испољава. Мецлер је и сам то добро осећао, јер је сматрао потребним да у предговору објасни мотиве који су довели до тога да уместо првобитно замишљеног,

скромнијег и адекватнијег наслова „Правни фрагменти“ стави је дан свакако значајан и звучан наслов. То је била, вели он, пре свега тежња да се укаже на неке опште идеје које све више узимају маха у склопу савремених струјања лаичке и научне мисли о основним питањима уређења социјалних односа, а не да се претресају правнотехничке појединости. Али ту је погрешно, јер је за сваког читаоца видљив раскорак између наслова и садржине овог позамашног дела.

Да је то тако довољно је само указати на оно о чему све аутор говори. Ређајући више од тридесет поглавља писац не даје одређену органску целину и не назначује чак да се књига састоји из неколико делова, засебних целина, код којих је тешко сагледати заједничке елементе и садржинску повезаност. У *првом* делу (гл. I—XV) поред дефиниције и развоја хуманизма додирнути су и различити општи проблеми који су постали већ класични у правној науци (порекло и структура позитивног права, однос истог према природном праву, фактори правног развоја, демократија као политичка подлога права, наука и техника у позитивном праву, обичајно право, правичност, јавни поредак и сл.), али се не види јасно у чему је њихова веза са проблематиком хуманизма. То утолико више што налазимо сувише цитата и ставова других аутора које Мецлер скоро само коментарише. *Други* део (гл. XVI—XX) садржи конкретнији материјал, али је и он хетероген: хуманизам у области правно-медицинских односа, школству и васпитању, радним односима и утицају техничког напретка на степен и карактер хуманизма итд. *Трећи* део (гл. XXI—XXVI) претставља приказивање развојка грађанског, наследног, трговинског, кривичног, уставног и административног права Луксембурга, које по самој природи ствари није могло да се изграђује као аутохтони правни поредак, већ позајмљивањем и прилагођавањем правних установа и норми суседних земаља. *Четврти* део (гл. XXVII—XXXII) односи се на питања међународног јавног и приватног права у земљама Бенелукса у вези са Шумановим планом, Атлантским пактом и другим познатим актима и догађајима последњих година.

Као што се види, тешко је у тако компонованом спису наћи одговор на питање о „еволуцији права с гледишта културе“ а још мање објашњење у чему би се састојао правни хуманизам. Томе доприноси како тематска разнородност и неприкладност материјала тако и његова фрагментарна обрада. Једино треба истаћи да у трећем и четвртм делу књиге има корисних података и обавештења. А необичан, рекли бисмо патетичан, стил који показује ауторово одушевљење за идеал хуманизма, може чинити писца симпатичним у очима читаоца, али не доприноси научној вредности дела.

Стеван Врачар

Tarek Z. Tunaya, TÜRKIYEDE SIYASİ PARTİLER 1859—1952, İstanbul, 1952, XI + 799.

Доцент јавног права на Универзитету у Истамбулу, др. Тарк З. Тунаја, својим делом *Политичке партије у Турској 1859—1952* дао је значајну студију из ове области. Он, међутим, никако није први радник који проучава ову материју. У предговору он наводи читав низ делатника који су се и пре њега бавили овом проблематиком; нарочито су, услед политичких прилика у Турској послед-

њих година, бројни наслови дела скорашњег датума. Проучавањем политичких партија се, штавише, баве у Турској и неке посебне установе, као Факултет политичких наука Универзитета у Анкари и Журналистички институт Економског факултета Цариградског универзитета. Из ове научне области одбрањене су већ две докторске дисертације.

После предговора и списка аутора чијим се делима служио (има их 142), долази Увод теориске природе (1—73). Први део увода расправља о питању политичких странака уопште, почињући од старих Грка, Римљана и исламског Средњег века, други део намењен је вишепартиском а трећи део једнопартиском систему. Прва књига посвећена је периоду од давања слободе до појаве Младотурака (79—160). Њен први део обрађује грчку, јерменску и бугарску револуционарну организацију, други део политичка удружења до Берлинског конгреса (Догађај Кулели 1859, Друштво младих Османлија 1865, Митинг студената 1876, Али Суаби и Чираански догађај 1878, Скалијери-Аизбегов комитет 1878), трећи део садржи о удружењима под Абдул-Хамидовим режимом (највише простора посвећује удружењу *Јединство и прогрес*). Друга књига (161—471) говори о младотурском периоду од 1908 до краја I светског рата. У њеном првом делу излаже се најпре о политичким организацијама (има их тринаест, од којих највише простора добијају *Јединство и прогрес* и *Слободњачка странка*), затим о политичким круговима и клубовима и најзад о мањинским политичким организацијама (код Грка, Бугара, Шиптара, Јермена и Арапа). Други део друге књиге осветљава ситуацију у време склапања мира. Писац је набројао 31 странку-друштво, између којих и четири социјалистичке (Социјалдемократска, Социјалистичка странка радника и чифчија Турске, Социјалистичка странка Турске, Реформистичка социјалистичка странка — трамвајски радници у Цариграду). Овај занимљив период обрађен је сасвим фрагментарно, странка по странку, нигде не уочавајући општу, економску, друштвену и политичку ситуацију у земљи и несумњив утицај Велике октобарске револуције. Наслов треће књиге гласи *Период одбране права* (472 — 539) и односи се на излагање о положају и снази политичких група у борби за стварање републике. Четврта књига (540—748) разбијена је на делове без већег приступног објашњавања општих историских услова. Ту су једна за другом обрађене 35 странака савремене Турске: оснивање и конгреси странака, учешће и постигнућа на изборима, територијална организација, текст најважнијих партиских материјала (декларације, најважнији говори, програми, статистике). Више простора добиле су најзначајније странке: Републиканска народна, Демократска и Национална странка. Странка са социјалистичким именом у називу има шест, а постоји и Радничко-чивчијска и Демократска радничка странка. Овај део има пре свега практични карактер, те ће одлично послужити сваком оном који се буде више заинтересовао за политички живот савремене Турске. Текст се завршава једним закључним поглављем (749—58), где се после пишчевих најопштијих коментара, идући од периода на период, даје закључак, у ком се истиче све интензивнији развитак политичког живота Турске за протеклих сто година, као и то да је Турска данас земља са вишепартиским системом. Библиографија (759—72) је уређена систематски и с обзиром на то да ли је реч о књизи, чланку и сл. Постоје и две кописне таблице (772—77) и индекс (791—99).

Политички живот Турске од II светског рата је необично интересантан. Све до 1945 у Ататурковој републици владао је једнопартиски систем. Отада политичке странке нагло ничу: 1945—једна, 1946—четрнаест, 1947—две, 1948—пет, 1949—једна, 1950—четири, 1951—једна и 1952—две. Макако да је број странака велики, постоје само четири значајније легалне странке, од којих су до другумајских избора 1954 две биле основне. После тих избора сва се власт налази у рукама Демократске странке која у Скупштини има 500 од 535 посланика (91,58%), захваљујући изборном закону који је донела Републиканска странка, а који је подешен тако да обезбеђује огромну већину странци која добије релативну већину по вилајетима. — Писац није теориски обрадио начин постанка странака у Турској од 1945, тј. у време вишепартиског система у Турској. Од 1945, странке у Турској настајале су на два начина: формирањем странке мимо тадашње једине Републиканске странке и цепањем ове странке. Све снажније странке (данашња Републиканска, Демократска, Милет-партија) настале су цепањем раније Републиканске странке или даљим издвајањем од њеног отцепљеног дела, док су странке формиране независно од ње безначајне (изузев, донекле, до 2 маја 1954, Сељачке странке).

Писац све странке дели на: хомогене и нехомогене (18—20), легалне и илегалне (20), националне и интернационалне (20—27). Да странка има одређену идеологију и да за њом стоје одређена класа писац види само у случају комуниста. За остале странке као да ово не важи. Отуда писац ни за раније ни за садашње странке у Турској не даје класне карактеристике. Овакав став није ништа ново. По класичној буржоаској норми све се странке деле на политичке и класне (на пример сељачка, радничка). Међутим, и при површном посматрању лако је запазити да тзв. политичке не класне странке су такође класне, буржоаске или још чешће ситнобуржоаске, које око себе сакупљају и друге класне елементе, пошто су владајуће или се као супарничке боре за власт. Можда су у данашње време класно најхомогеније тзв. сељачке странке, које око себе окупљају сеоску буржоазију (кулаке) и ситну буржоазију (средњаке). Писац уопште наступа са великим закашњењем у начину посматрања, не водећи рачуна о тако занимљивим појавама које показује савремени политички живот у Турској баи по питању класног карактерисања тих тзв. политичких странака. Можда се нигде тако јасно не осећа разлика између буржоаске и ситнобуржоаске странке као у случају данашње турске Демократске и Републиканске странке.

Као теориска обрада питања о политичким странкама, увод је сувише застарео, без разумевања савременог развоја који толико новог уноси и у теорију о политичким странкама. Писац не води рачуна о условима економског, друштвеног и политичког живота и не сматра да су партије класна ствар. Отуда и поред тежње да се да једна теориска база, све остаје и даље без основа, viseћи у простору богате емпирике стварности. Писац не осећа да у еписи владавине буржоазије постоје различите етапе које доносе нове моменте и у карактеристици грађанских странака. Да писац зна, или боље рећи, да прима основне ставове о узлазном и силазном империјалистичком стадију капитализма, о државном капитализму као систему у фази дегенерације капитализма силазне фазе, он би у класификацији странака додао нове аспекте. У данашње време много је значајнија подела грађанских странака према томе: а) да ли иду ка државном капитализму (странке са ситном буржоазијом као доминантним слојем; у Енглеској лабуристси, у САД демократи, у Турској републиканци); б) или се боре против њега

(обично странке са буржоазијом или великопоседницима као доминантним слојем; у Енглеској торијевци, у САД републиканци, у Турској демократији); в) или иду ка фашизму, коме прибегавају буржоазија а нарочито ситнобуржоаска класа пред снажним, иако недовољно револуционарним покретом угњетених радних слојева.

Писац уопште не помиње шире народне покрете. Од I светског рата нарочито у неразвијеним или мање развијеним земљама уместо странака у класичном облику појављују се покрети који често у себи носе и коалицију разних странака са истом општом политичком платформом, или у себи имају стварно само једну странку (нар. фронтови, ослободилачки социјалистички покрети и негативно: фашизам, фалангизам и слични покрети који сличним формама настоје да се боре против прогресивних покрета). Народних покрета има и код Турака. Странка кемализма, Републиканска партија, била је дуго времена прави народни покрет, имајући за језгро антиимперијалистички настројену ситну буржоазију.

Донекле у вези са овим је и питање о странкама које садрже у себи више класних елемената. Сасвим класно чисте странке скоро нема, но свака партија ипак има један класни елемент који доминира и даје карактер странци. Има странака где је тај неосновни класни елемент бројан. Комунистичке партије данас никако нису само радничке, иако радници претстављају најјаче, иако не увек и најбројније језгро; и програм ових странака јесте борба за социјализам, а то није само ствар радника. За данашњу Турску веома је занимљив случај Демократске странке, чија је класна основа јасно буржоаска, али за коју су на изборима од 2 маја 1954 гласали и већина сељаштва, иако постоји Сељачка партија дотле не сасвим без значаја, и већина радника, штавише и делови ситне буржоазије, иако је њена типична странка била Републиканска странка која је опет, по неким позицијама, везала за себе и делове сељаштва. Борећи се за економски просперитет, против државног капитализма који радне масе изједначају са владавином Републиканске странке која је омогућавала просперитет само државним чиновницима и војсци, дајући пуне слободе буржоазији села и града и ограничене слободе другим слојевима који ове раније нису имали, а уз све то користећи обилно америчку помоћ и стране кредите, — демократска владавина добија шири, наткласни привид.

Ова књига мора интересовати наше историчаре и правне историчаре већ зато што су делови наше земље* улазили у састав Отоманске царевине у време кад се формирају прве странке у империји и кад људи с тих наших територија учествују у политичкој борби у Царевини. Но, писац је нажалост много потценио националне покрете за време султана, те им је покљонио заиста минимално простора. Писац у Македонији види бугарску акцију (87—8) или још и деловање Грка, а Србију и Црну Гору помиње у вези са албанским питањем (393—6); зна за борбу врховиста и централиста и став главних бугарских странака, али ћемо Македонце или бар македонске Словене узалуд тражити.

Поред свих недостатака ове опсежне књиге, она је бесумње од велике користи и треба је препоручити.

В. Храбак

ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА

THE ECONOMIC JOURNAL, London, Vol. LXIV, No. 253, March 1954. — F. J. de Jong: *Supply Functions in Keynesian Economics*. Чланак расправља о неколико варијанти „функције понуде“ које су настале у литератури Кејнзових следбеника, пошто се тврдило да је Кејнс занемарио ову функцију и да је више пажње обратио „функцији тражње“. Аутор то међутим побија и доказује да варијанте нису допринеле ништа ново систему Кејнзове теорије. — J. L. Carr: *Rent Control and Housing Policy*. Чланак је писан поводом намере британске владе да дозволи повећање кирија да би се могле вршити потребне оправке на зградама. Извођење оправки ставило би се под контролу државе. Аутор се залаже да се повећање кирија дозволи поглавито тамо где је власник вољан да понуди станарима станове или зграду на продају. Затим предлаже да нове кирије одреди посебно установљен суд. — M. J. Bailey: *The Interpretation and Application of the Compensation Principle*. Принцип компензације лежи у основама теорија о благостању. Он треба да претставља критеријум којим се одређује да ли је извесна политика, друштвено пожељна или не. Он у суштини гласи: једна политика је друштвено пожељна, ако они који се њоме користе могу да надокнаде штету онима који њоме нешто губе, и да им још преостане некаква корист. Ово је претварање једног принципа из индивидуалне економије у један друштвено-економски принцип. Теоретски ту је реч о стварању „оптималне“ ситуације у којој се обе стране налазе. Писац сматра да се овим инструментом економске анализе могу расветлити многе нејасне и двосмислене економске ситуације само ако се узму у обзир специфичности дотичних ситуација. — N. Kaldor: *The Relation of Economic Growth and Cyclical Fluctuations*. Динамична теорија економског развика на Западу се све оштрије супротставља статичким теоријама које су цветале између два рата. Сукоб кулминира у питању односа теорије циклличног кретања (статичка теорија) и теорије економског развика — „трендова“ (динамичка теорија). Неки теоретичари, међу њима Шумпетер, сматрали су да су цикллична кретања (кризе и привредни полети) „само форма коју прогрес узима у капиталистичком друштву“. С друге стране, теоретичари статике потпуно су искључивали „динамичке промене“: технолошке проналаске, пораст становништва или промене политичких услова. У новије време јавила се једна компромисна група теоретичара која је на статички модел привредних флукуација накалемеила динамички елемент: напр. праволиниско повећање становништва или технички прогрес (тј. повећање продуктивности рада). Аутор, међутим, не сматра да се увођењем једног динамичког елемента објашњава „тренд“. Треба наиме објаснити и сама кретања тога новог елемента. А то се може једино изучавањем целог склопа чињеница друштва и стања из кога су потекле. На тај начин и ти се елементи утапају у општу-друштвену стварност. Ипак, писац је склон да прихвати комбинацију циклличких флукуација и динамичког развоја и да нарочито истакне као активног привредног чињеница предузетника, чиме се у основи приближава Шумпетеру. Његова разматрања одnose се изричито на капиталистичке услове. — H. R. Parker: *The*

Financial Aspects of Town and Country Planning Legislation. — D. L. Munby: *Development Charges and the Compensation-betterment Problem.* Оба чланка третирају локално енглеско тржиште плацева. Лабуристичка влада је донела закон о планирању градова и села којим се, поред осталог, предвиђа и одузимање у корист државе сваког повећања вредности земљишта услед зидања и изградње на њему. Први писац коментарише најновију владину одлуку да остави један део дотле одузимане вредности власнику и да на тај начин спречи паралисање трговине земљом, и залаже се да држава потпуно укине одузимање нове вредности, а да уведе један годишњи порез на такву земљу. Други писац критикује идеју да тржиште најбоље одређује промет, расподелу и цену земље. Нарочито критикује поставку да се накнада за одузета земљишта треба да управља према ценама на тржишту, јер су ове често нестварне, монополске, спекулативне итд. Таква врста трговања није друштвено пожељна. — P. T. Bauer and B. S. Yamey: *Further Notes on Economic Progress and Occupational Distribution.* Чланак претставља наставак дискусије између неколико писаца која траје већ од 1951, и која третира у последње време јако популаран проблем терцијарних делатности. Шта све спада у терцијарне делатности није лако одредити: по некима овде спадају све врсте услуга у једној привреди, али шта све иде у услуге (плаћене и неплаћене) различито се схвата у свакој појединој земљи. Писци одговарају на чланак професора Фишера који је у развоју терцијарних делатности видео знак прогреса, па показују да тај критеријум прогреса није исправан, поред осталог и зато што има неразвијених земаља са врло развијеним терцијарним делатностима (неке афричке земље или земље арапског света). Са истога становишта критикују и чланак С. Г. Тријантиса који сматра да је привредни развој праћен сталним повећањем броја запослених у терцијарним делатностима. — R. W. Clower: *Productivity, Thrift and the Rate of Interest.* Чланак је из области теорије новца (камате) и утврђује да на дути рок и продуктивност и штедња делује индиректно на висину каматне стопе.

П. Михаиловић

REVUE D'ECONOMIE POLITIQUE, Paris, Janvier—Février 1954.
— Michael Heilperin: *Qu'est-ce que la convertibilité monétaire?* У западним земљама монетарна политика поново постаје регулатор економске активности. С тим у вези, у последње време, у међународним односима све се већи значај придаје монетарној конвертибилности. Писац сматра да су сви руководиоци и стручњаци сагласни да треба поново успоставити конвертибилност у интересу обнове једне „међународне динамичне и слободне привреде“, али и да се они разликују у погледу саме дефиниције „конвертибилности“. После ове констатације писац покушава да разјасни у чему се састоји разлика у схватањима самог тог појма и практичних мера помоћу којих би се конвертибилност успоставила и одржала. У томе циљу он прво даје дефиницију девизне контроле, затим објашњава како је њој следовала политика контингентирања, која је у међународној привреди онемогућила мултилатералну трговину. Према томе питање конвертибилности није искључиво монетарно већ и трговинско, пошто претпоставља укидање рестрикција у међународној размени добара. Потребно је такође објаснити у чему се састоји одсуство девизне контроле. По Бретон-Вудској повељи треба правити разлику

између текућих трансакција, које треба да се обављају без рестрикција, и кретања капитала које треба да остане под контролом. Међутим на основу дугогодишњег искуства може се доказати да уколико се извоз капитала спречава на један, утолико се он може на други начин манифестовати. Писац закључује да либералне државе ако хоће да буду либералне треба да напусте илузију контроле кретања капитала. Оно што се назива „ограничена конвертибилност“ састоји се у одржавању девизне контроле као система и као принципа, а изузеци који се појављују могу само користити извесним повлашћеним групама. Чести су случајеви да је реч конвертибилност погрешно била употребљена и услед те несигурне терминологије многе су грубе грешке учињене. Конвертибилан новац треба да обезбеди, вели писац, своме притежаоцу слободну куповину добара и услуга свуда у свету. Али овим није потпуно дефинисана конвертибилност. Потребно је разликовати могућност трансфера од конвертибилности новца. Кад је могућ трансфер националног новца, међународна плаћања су слободна и мултилатерална трговина се може развити. Међутим опасност од нестабилности новца остаје и даље, што је исто толико непожељно колико и девизна контрола. Одржавање спољне финансиске равнотеже је неопходно. Монетарна равнотежа може се постићи спречавањем инфлације, избегавањем дефиниције и, што је битно, применом поправних мера чим престане равнотежа у спољним обрачунима. Затим аутор износи супротну тезу коју су заступали после I светског рата многи економисти, поглавито Кејнс и професор Харвардског Универзитета Ханзен који је рекао да међународни биланс плаћања не треба више да одређује унутрашњу монетарну политику нације. Ова се „револуција монетарне мисли“, као што је Ханзен назвао, постепено напушта и улето 1952 Комитет експерата ЕОЕС у свом извештају поново оживљује значај унутрашње самодисциплине једне земље и међународне стабилности новца. Овај извештај обележава један важан датум у савременој историји монетарних доктрина. — Прелазећи на конвертибилан новац, писац вели: поред тога што трансфер новца треба да буде омогућен без икаквих препрека потребно је да централна банка која је емитовала новац буде спремна да конвертује сваки износ тог новца у једну „драгоценост“, која ће сдржати одговарајућу унутрашњу вредност. Према томе потребно је новцу осигурати покриће. Изложено је затим мишљење Ж. Руефа по томе питању, које је већ било приказано у *Аналима*, и истакнут је значај усвајања новчане јединице која би допустила конвертибилност националног новца на тој основи. Међународна привреда тиме би добила новац, пошто би национални новац био конвертибилан по истој јединици. Писац се опредељује за злато као јединицу. После тога набројани су елементи који треба да осигурају конвертибилност новца. Аутор верује да би западне земље могле савладати услове конвертибилности новца и у догледно време приступити њеном остварењу. Он је свој рад закључио овим речима: „ако желимо да остваримо једног дана стабилну, напредну и слободну међународну привреду потребно је остварити интегралну монетарну конвертибилност на бази једне сигурне и просте међународне ликвидности“. — *J. Lesourne: Le comportement des entreprises et certains aspects de l'imprévisibilité*. Писац је прво укратко објаснио класичну теорију о савршеном предвиђању која претпоставља да је психолошки чинилац непроменљив. Хипотеза савршеног предвиђања као и хипотеза савршене конкуренције су основни постулати првобитне економске теорије. Немогућност предвиђања се може схватити тек пошто се добро упознамо са хипотезом о савршеном предвиђању. С друге стране, док су у изучавањима економске ста-

тике главне појаве засноване на савременом предвиђању, дотле се на основу немогућности предвиђања може доћи до врло важних закључака у изучавањима економске динамике. Писац завршава уводни део класификацијом разних облика немогућности предвиђања. У случају да се једна појава понавља најпре се може применити рачун вероватноће. Међутим кад не постоји расподела вероватноће проблем је много сложенији. При свем том писац мисли да изучавање ризика са расподелом вероватноће може допринети разјашњавању овог проблема. Приступајући затим студији одношаја предузећа и разних аспеката немогућности предвиђања писац излаже разне случајеве, које решава путем математичких формула и то често пута врло компликованих, тако да је за разумевање овог рада потребна претходна спрема из привредне математике. Писац наговештава при крају своје студије да се ставио на дескриптивну тачку гледишта и да се на основу критичких разматрања резултата до којих је дошао може увидети да теорија немогућности предвиђања даје подстрека многобројним истраживањима из области Статистике и Политичке економије. — *Louis Goreux: Revenus nets des agriculteurs et mobilité de la main-d'oeuvre agricole aux Etats-Unis.* Ова студија о приходима пољопривредника и о мобилности пољопривредне радне снаге у САД писана је на основу врло солидне документације и сугилне статистичке анализе. Пружена су објашњења о читавом низу економских и социјалних питања. Протумачене су многе важне теориске поставке, третирана су и многа питања из аграрне политике разних земаља, тако да је овај чланак од интереса за сваког економисту који врши испитивања о економији аграра у западној хемисфери. Пошто је проучио просечан чист приход пољопривредника, који обухвата и профит и најамину, писац је изложио компаративни преглед између квалитета рада пољопривредних и индустријских радника. При анализи питања прихода у пољопривреди и услова производње, нарочита је пажња посвећена капиталу уложеном по једном раднику у разним крајевима САД. Писац је констатовао да постоји позитивна корелација између прихода и капитала инвестираних по једном раднику у пољопривреди. Проучавајући динамику он покушава да докаже да оптимални однос између количине уложеног рада и капитала непрестано варира. Објаснио је такође у којој мери рационарање капитала и недовољна гипкост миграције радне снаге спречавају постизавање тог оптималног односа. Како из ове студије произилази да постоје знатне разлике између прихода рада у разним пољопривредним областима земље и у градовима, аутор се пита да ли би требало унети коректив при расподели радне снаге, што би допустило повећање друштвеног производа. Међутим иако је друштву циљ да постигне максимални глобални производ, оно више воли хомогену од хетерогене расподеле прихода, сем тога још се увек радије гледа на одржавање породичног пољопривредног газдинства него ли на повећање броја пољопривредних радника. С обзиром на ове чињенице предлагане су поједине мере, које би имале за циљ решење проблема пољопривредних прихода, а то су: јачање подршке ценама аграрних производа, укидање рационарања капитала и већа мобилност радне снаге, као и боља професионална формација.

Mars—Avril 1954. — У четвртном броју за 1952 овог часописа објављена је прва серија чланака о привреди француске прекоморске уније. То је био први покушај систематског излагања овог питања. Сва — друга — серија потпунија је од прве и пружа јасну слику садашњег економског стања у француским прекоморским поседима. С обзиром да су студије објављене у овом броју поглавито наме-

њене француским читаоцима, као и да улазе у оквир уже специјалности, то нећемо приступити њиховој анализи. Наговестићемо само да је после кратког увода од Гастона Ледика, изложено привредно стање удружених држава Индокине, затим су три студије посвећене Северној Африци, а у четвртом делу, под насловом планови и економски развитак, третирају се значајни проблеми, који разјашњавају многа питања из области светске привреде уопште, најзад, од велике је важности по савремену политику и привреду последњи чланак из ове серије у коме је третиран проблем будућности француске прекоморске уније и опстанка Европе.

М. Ј. Ж.

REVUE DU DROIT PUBLIC ET DE LA SCIENCE POLITIQUE EN FRANCE ET A L'ETRANGER, Paris, No 1, Janvier—Mars 1954. — Jean Dabin: *Sur la science politique*. Аутор, један од најистакнутијих претставника неотомистичке правне филозофије, одређује предмет и карактер политичке науке. Он критикује гледишта новијих и старијих писаца који или у њој виде само један специфичан метод посматрања материје уставног права, тј. да нема свог сопственог предмета (Бирдо); или је схватају као науку о начину формирања и условима стабилности друштвених скупова (Жувенел); или пак под тим називом дају науку о вештини управљања (Јелинек). То је просто наука о држави схваћеној као друштво управљача и оних којим се управља у циљу остварења општег добра (*bien public temporel*) и добра сваког појединца, а политика би била свака активност вршена у вези с тим у оквиру државе. Сама политичка наука се састоји из два дела који се узајамно допуњују: позитивног, кад се проучава емпириски дата држава и филозофског, кад се третира држава-идеал. — *André de Laubadère: Du pouvoir de l'administration d'imposer unilatéralement des changements aux dispositions des contrats administratifs*. Писац најпре приказује и разматра три главне тезе о тзв. административним уговорима: убицајену, која се изјашњава за могућност слободног уношења измена од стране управе у уговоре склопљене с трећим лицима; Жезову (*Jéze*), по којој те могућности морају бити ограничене на одређене случајеве, и најзад Лилијеову (*L'Huillier*), по којој та могућност не постоји. Дајући преглед француске праксе аутор долази до закључка да треба правити разлику између следећих двеју ситуација: прво, кад сауговорач директно учествује у функционисању службе, управа може уносити измене у обавезе контрахента; друго, кад уговор има за предмет бригу о средствима за функционисање службе, то се не може чинити. — У рубрици „Страна уставна хроника“ објављене су две расправе о променама извршеним у данском и југословенском уставу и уз њих потпуни текстови тих устава. *Jacques Robert: La constitution du 5 juin 1953*. У кратким поезима изложен је уставни развитак Данске почевши од XVII столећа и најважније карактеристике уставног уређења у новијем периоду, а затим анализа најновијих промена. *Claude DuRAND: La réforme de la Constitution de la République Fédérative Populaire de Yougoslavie (13 janvier 1953) et le Droit constitutionnel de la doctrine marxiste-leniniste*. Овај чланак заслужује код нас посебан интерес, јер претставља један од првих озбиљнијих покушаја неког страног аутора да научно размотри уставну реформу у Југославији. Излагање је лепо систематизовано: на првом месту је расправљено питање о узроцима и политичким условима из-

вршених промена, а затим су истакнуте главне карактеристике нашег уставног уређења, а нарочито начело суверености народа и непосредне демократије, скупштински систем у коме има нарочито место и функцију Веће произвођача итд. Карактеристично је да писац све своје анализе, па чак и закључке, заснива на расправима наших руководилаца и најистакнутијих правних стручњака које су објављене и на француском језику. Он наводи многобројне и зналачки одабране цитате. То је доказ настојања да се пружи што вернија и објективнија слика једног максистичко-лењинистичког устава, устава више економског него политичког, како писац закључује. — У рубрици „Француска уставна хроника“ објављена су два чланка. *Marcel Waline: L'élection présidentielle de décembre 1953.* На неколико страница дат је правни аспект познатих догађаја приликом прошлогдишњих избора за француског Председника Републике. — *Pierre Pactet: Les commissions parlementaires.* У првом делу овог опширног чланка расправља се о правном положају, месту и значају парламентарних комисија у процесу законодавне делатности парламента. Пре него што ће прећи на анализу савременог стања, аутор приказује историски развој двају основних система: енглеског, у коме нема специјализованих комисија, и француског, у коме постоје специјализоване комисије. После тога исцрпно се говори о политичкој улози и контроли коју врше поменуте комисије над радом министара.

С. Врачар

REVUE TRIMESTRIELLE DE DROIT CIVIL, Paris, No 1, Janvier—Mars 1954. — *Pierre Guichon: Actes disposant de la chose.* Actes disposant de la chose нису, као што би се то могло у први мах помислити, само и чисто од правнотеориског значаја него и од практичног интереса. Такви акти обично настају због заблуде, кад неко у заблуди верује да је он сопственик ствари којом располаже, на пример кад лице које има за дужност да управља туђом имовином располаже добром из имовине којом управља; или кад један од сувласника располаже заједничком ствари као да је само његова. Овакви правни послови су без дејства, али се поставља питање да ли га они могу стећи после, кад лице постане стварни сопственик ствари, односно кад постане искључиви сопственик ствари. У оваквим правним пословима, по једном схватању, постоји је такав правни посао. Он уоже имати и стварноправна и облисе у оваквим случајевима мора имати на уму чињеница да се по француском праву уговорима, правним пословима, стварају, мењају и преносе и облигациона и стварна права. Уговор о купопродаји је такав правни посао. Он може имати и стварноправна и облигациона дејства. То што су оба ова дејства везана за само један те исти правни посао, уговор о купопродаји, не сме да нас завања и треба да јасно разликујемо стварноправно од облигационоправног дејства истог правног посла. Ако један такав правни посао у неком случају нема стварноправно дејство, то још не значи да он нема ни облигационоправно дејство. Аутор детаљно проучава питања: шта је туђа ствар, може ли се располагати туђом ствари у име другог као заступник, ратификација од стране правог сопственика и др. У закључку аутор констатује да судска пракса није у свим случајевима аката располагање туђом ствари ишла једнако далеко у погледу њиховог дејства. Питање аката располагања туђом ствари, према аутору, није питање пуноважности прав-

ног посла него питање дејства правног посла, јер ништа не говори против њихове пуноважности, него се поставља само питање кад и како се ови акти могу извршити. — *François Givord: Opadaње и величина трговачке својине*. Упоређујући два француска закона донета о истој материји — закупу пословних просторија — у размаку од три месеца у току 1953 године, аутор констатује противречност између њих напомињући да један настоји да заштити право из закупа пословних просторија (трговачки закуп) као лично право, док други стоји на „стварнијој“ концепцији заштите трговачког предузећа, тј. мање штити право из закупа као лично право а више као стварно право, својинско право, више трговачко предузеће него трговца. Док је ранији закон више штити трговца и тиме одразио опадање значаја трговачке својине, доцнији закон јој тај значај поново враћа. Писац се само узгред дотиче друштвено-економске позадине и условљености једног и другог става по питању сукоба интереса закупца и сопственика пословних просторија.

М. Ступар

REVUE TRIMESTRIELLE DE DROIT COMMERCIAL, Paris, No 1, Janvier—Mars 1954. — *René Rodière: Introduction à la responsabilité des transporteurs de marchandises*. Традиционално француско законодавство, строго према возару, карактеришу три црте: 1) претпоставља се одговорност возара, 2) накнада обухвата пуну штету, 3) забрањене су клаузуле о искључењу одговорности. Међународне конвенције којима је приступила Француска и каснији закони из области превоза показују тенденцију отступања од традиција. Од наведене три црте: Прва је сачувана у Бернској конвенцији о железничком превозу и у закону од 1924 о ваздушном превозу (више декларативно). Мање је чврста у Бриселској конвенцији од 1924 и у Закону од 1936 о поморском превозу. Напуштена је у Варшавској конвенцији о ваздушном превозу (возар не одговара ако докаже да је предузео све мере да избегне штету). — Друга је напуштена у свим каснијим законима и конвенцијама. (Одговорност је ограничена на одређени износ по килограму тежине или по пошиљци. Ограничење се може уклонити изјавом посебног интереса за предају пошиљке или декларацијом вредности пошиљке што повлачи додатну таксу.) — Трећа црта је или напуштена (закон од 1924), или учињена практично некорисном (поморски превоз, Варшавска конвенција). Једино конвенција о међународном железничком превозу не удаљава се много од традиционалног система. Поред изнете тенденције, писац сматра да данас у Француској постоји и побеђује супротна тенденција учвршећа и враћања на традиционални систем. Докази: Комисија за реформу трговачког законика усваја све три наведене црте. Закон о поморском превозу од 1936 строжији је према возару од Бриселске конвенције (међународни поморски превоз). Пракса Касационог суда, супротно Бернској конвенцији и Декрету од 1897, обавезује возара на пун износ штете у случају његове грубе грешке. Та се пракса преноси данас и у поморски и ваздушни превоз. Писац одобрава ову тенденцију. Сматра да је морална супериорност система одговорности заснованог на кривци ван дискусије. И на економском терену традиционални систем, уз осигурање возара од одговорности, задовољава колико и систем ограничене одговорности уз индивидуално осигурање којем теже да усмере француско право. — *R. Houin: Location-gérance de fonds de commerce*

et communauté d'exploitation. — C. Folco: *Les paiements par l'intermédiaire des banques.* — R. de la Haye: *Le greffier du tribunal de commerce dans la vie économique du pays.* — Скоро две трећине броја посвећене су хроници француског законодавства и судске праксе, где се разматрају следећа питања: општа организација трговине (A. Jauffret: *Actes de commerce, commerçants, fonds de commerce et baux commerciaux*; M. Boitard: *Tribunaux de commerce et arbitrage*; A. de Laubadère: *Organisation administrative et professionnelle du commerce*); својина на бестелесним стварима (P. Roubier et A. Chavanne: *Propriété industrielle*; H. Desbois: *Propriété littéraire et artistique*); кредит и кредитне хартије (J. Vecqué et H. Cabrillac: *Effets de commerce*; M. Schlogel: *Banques et opérations de banque [législation et réglementation]*; J. Vecqué et H. Cabrillac: *Banques et opérations de banque [jurisprudence]*); купопродаја, превоз и други трговачки уговори (J. Henard); стечај и судска ликвидација (R. Houin); поморско и ваздухопловно право (M. de Juglart et J. Chasseriaux); пословно кривично право (P. Bouzat); фискални трговачки режим (J. Charraz); међународно трговачко право (Y. Lousouarn). — Хроника законодавства и судске праксе страних земаља посвећена је Великој Британији (D. W. Elliot).

Владимир Јовановић

БЕЛЕШКЕ

Међуфакултетско саветовање правних факултета у Љубљани о Уводу у општу социологију. — Већ поодавно се на свим нашим факултетима расправља о питању увођења једног предмета који би студентима давао преглед основних знања о друштву, а који би се имао звати Увод у друштвене науке, Основи науке о друштву или Увод у (општу) социологију. Битни разлози који захтевају увођење овог предмета јесу, с једне стране, недостатак општих знања о друштвеним појавама која ученик изнесе из средње школе и, с друге стране, потреба да се таква општа знања имају ако се хоће дубоко и научно проучити једна друштвена појава какво је право. О потреби увођења таквог предмета слажу се сви факултети, особито после укидања посебног предмета Марксизам-лењинизам, који је раније, одмах после Ослобођења, предаван, али који није успео да на одговарајући начин уведе ученика у основна знања науке о друштву. Изражавајући жеље свих факултета, Пета међуфакултетска конференција правних факултета ФНРЈ, одржана у Скопљу октобра месеца 1953. одлучила је да препоручи факултетима увођење једног посебног предмета Увод у општу социологију (општу науку о друштву) и одржавање посебног међуфакултетског састанка заинтересованих наставника, који би ближе одредио начин обраде овог предмета и основне црте његове садржине, тј. његовог програма.

У извршењу овог закључка међуфакултетске конференције, наставници Увода у друштвене науке, Теорије државе и права и Историје политичких доктрина са свих наших пет правних факултета одржали су састанак у Љу-

блани 14 и 15 априла т. г. Састанку су присуствовали: из Љубљане проф. др. Г. Кушеј, др. Ј. Горићар, др. Ј. Вавпетић и др. М. Шндурл, с асистентом М. Стробл; из Загреба — проф. др. О. Мандић с асистентом Б. Перићем; из Сарајева — проф. др. В. Јокановић; из Скопља — предавач С. Габер; из Београда проф. др. Р. Лукић. Кратак преглед рада састанка види се из следећег, идући по његовом дневном реду:

1. *Стање савремене буржоаске социологије.* — Реферат о овом питању поднео је др. О. Мандић. У реферату је изнето у главним цртама садашње стање француске, енглеске и америчке социологије, тј. наведени су проблеми који се обраћају, методи рада, основни резултати и главна идеолошка оријентација. Утврђено је да методи микросоциологије, статистике, математике и сл., који су у моди данас, удаљују социологију од запажања и проучавања основних социолошких проблема — борбе класа и њеног утицаја на остале друштвене појаве. Подвучено је, међутим, да се извесни резултати ове социологије могу искористити и у нашој друштвеној науци. У дискусији о реферату особито је подвучено да су резултати конкретног испитивања појединих друштвених појава у буржоаској социологији коначни и за нас, а посебице да треба да се користимо техничким методама прикупљања и сређивања материјала које је развила модерна буржоаска социологија (особито математички, статистички и сл. методи).

2. *Социологија и предратној Југославији.* — О овом питању је реферисао др. Р. Лукић. Он је истакао да је општа социологија у предратној Југославији била сла-

бо развијена и да се наслеђем из те области можемо мало користити. Али у погледу појединих социолошких питања има корисних радова; особито пак има много прикупљеног материјала из разних друштвених области који чека на своју научну обраду. Такође је истакнута неопходна потреба конкретне обраде наших садашњих социолошких питања. У дискусији се особито расправљало о релативно знатној развијености марксистичке социологије између два рата, па чак и пре Првог светског рата, и о њеној усмерености на актуелне проблеме и задатке нашег друштва, као и о солидној обради наших социолошких проблема током Народноослободилачке борбе. У вези с тим је утврђено да данас наша социологија много заостаје за нашом стварношћу која управо вапије за помоћу од стране социологије. Низ питања чека социолошку обраду да би могла бити правилно решена. Наша социологија данас није, међутим, развијена. Веома је мали број људи који се баве социологијом као својом специјалношћу, а нема никаквог института или другог научног центра који би унапређивао социологију. Стога је закључено да треба одмах предузети припреме за оживљавање интереса за социологију, да треба прићи конкретном испитивању наших главних социолошких проблема и развијати на том материјалу нашу социологију, избегавајући сваки догматизам и шематизам, да треба предузети кораке да се у догледној будућности створи један центар (институт) за социологију, а да у међувремену треба на универзитетима, при оним факултетима при којима је то најгодније учинити, створити социолошке семинаре, у којима би радили наставници и студенти са свих факултета који имају интерес за социологију, и на којима би се могли почети специјализовати за социологију они који то желе.

3. Однос историског материјализма и опште социологије. — Рефе-

рент др. Ј. Горичар је подвукао да је историски материјализам у ствари марксистичка општа социологија и да је само историском коинциденцијом таква социологија добила тај назив. Историски материјализам као марксистичка општа социологија јесте општа наука о друштву, која проучава друштвено биће као подлогу свих друштвених појава и опште законе који важе за све посебне друштвене појаве. Историски материјализам, међутим, треба развијати на конкретном социолошком материјалу, а не по советском узору свести на догму и шему. У дискусији, која је о овом питању најживље и најдуже вођена, нарочита је пажња посвећена питању да ли се и у оквиру марксистички схваћене, тј. на историском материјализму засноване опште социологије може историски материјализам као општа теорија друштва и метод социологије издвојити од саме социологије. Истакнуто је да је раније код нас заступано такво мишљење са више страна и да се покушавао одредити посебан предмет изучавања историског материјализма и опште социологије. Особито је подвучено да би једина стварна могућност овог раздвајања лежала у схватању материјализма као теорије која објашњава, свodeћи је на материјалне узроке, сваку поједину друштвену појаву, док би општа социологија проучавала саме те појаве и раздвајала их једну од друге, служећи се истовремено историским материјализмом као објашњењем појава. Тако би историски материјализам чинио битан део опште социологије њену теорију и метод, али се не би поистоветио с њом, јер би био ужи од ње, не обухватајући њен фактички материјал и конкретне манифестације основних законитости које он утврђује. Зајучак дискусије био је да ово питање треба свестраније и дубље проучити и резултате објавити у чланцима које би учесници у дискусији објавили.

4. *Програм и место Увода у социологију*. — О месту у наставном плану састанак се лако сложио. Увод у социологију треба да буде обавезан, а не факултативан, засебан предмет, који би се засебно предавао и испитивао на првој години с најмање два часа недељно. Искуство Загребачког и Љубљанског факултета, где се он предаје заједно с Теоријом државе и права, указује на потребу одвајања ова два предмета, јер се у супротном не би могао солидно проучити ни један ни други од њих. Уколико би на појединим факултетима ово претстављало сувише велико уптерећење наставног плана, препоручено је да се смањи настава Историје права. Исто тако је постигнута сагласност да грађу Историје политичких доктрина не треба спајати с Уводом у социологију, већ да треба да постоји посебан такав предмет на четвртој години студија. Што се тиче самог програма, учесницима састанка су поднети програми које су израдили др. Ј. Горичар, др. О. Мандић и др. Р. Лукић, као и програм који се примењивао у предавањима Увода у друштвене науке на Правном факултету у Београду. У дискусији је утврђено да програми садрже углавном исти материјал, који и треба да буде обухваћен у овом предмету. У погледу излагања, пак, тог материјала, у нацртима програма су предложена два могућна начина: историско или систематско излагање. Учесници састанка су утврдили да су оба начина могућна и да одговарајући наставници употребе један или други начин сходно свом схватању.

Састанак је на најбољи начин организовао Правни факултет у Љубљани, под руководством декана др. Финжгара и проф. др. Кушеја и проф. др. Горичара. И овај састанак је искоришћен за појачање међуфакултетске сарадње на тај начин што је проф. др. Мандић одржао на факултету предавање о пореклу хришћан-

ства, а проф. др. Лукић о класној природи државе у државном капитализму.

Др. Р. Лукић

Одбране дисертација на Правном факултету у Београду. — Бранко Павићевић, асистент Историјског института Српске академије наука, одбранио је 15 јуна 1954 своју докторску дисертацију „Стварање државне власти у Црној Гори“.

Фрањо Бачић, виши референт Секретаријата за правосудну управу Савезног извршног већа, одбранио је 17 јуна 1954 своју докторску дисертацију „Почетак извршења кривичног дела и кажњиве припремне радње“.

Посета проф. Веда. — Професор уставног права у Кембриџу и један од најпознатијих енглеских теоретичара уставног права данас, Вед (Е. С. S. Wade), боравио је у главним универзитетским центрима Југославије у марту т. г. Тако је провео и у Београду неколико дана, упознајући се с нашим уставним и друштвеним уређењем. Том приликом је проф. Вед посетио и Правни факултет у Београду и с његовим наставницима и студентима успоставио додир.

На Правном факултету у Београду проф. Вед је одржао једно јавно предавање о односу између централних власти и локалних самоуправних власти у Енглеској. Предавање је сажето приказало садашњи развој старе познате енглеске самоуправе и изазвало је жив интерес. Друго предавање је проф. Вед одржао за наставнике и студенте Правног факултета. Он је тада говорио о систему правних студија у Енглеској, као и о општем положају и функцији правника у енглеском друштву. Предавање је било врло живо и занимљиво, јер је систем правних студија у Енглеској у вези и са различитим системом енглеског прецедентног права, сасвим друшчији него на континенту. Ово предавање је било праћено дискусијом у којој су студенти и настав-

ници постављали многобројна питања предавачу.

Поред своје посете Правном факултету, проф. Вед је посетио и Савез удружења правника Југославије, као и друге наше установе и надлештва.

Предавања др. Андреа Оло. — Др. Андре Оло (André Haulo), секретар француског Државног савета, одржао је у току маја т. г. два успела предавања. Предмет првог предавања, одржаног 17 маја на Правном факултету, били су улога и значај Државног савета у државној структури и правном развоју Француске. Тема другог предавања, одржаног 18 маја на Коларчевом народном универзитету, било је интересантно излагање проблема у вези са национализацијом привредних предузећа у Француској. Својим предавањима и боравком у нашој средини, др. А. Оло је још једном потврдио корисност оваквих личних сусрета.

Посета проф. Ж. Ведела. — У мају т. г. боравио је у главним универзитетским центрима Југославије професор Правног факултета у Паризу Жорж Ведел (Georges Vedel). Између осталих универзитетских центара проф. Ведел се задржао и у Београду, где је успоставио додир с нашим правницима.

Посета проф. Ведела је нарочито важна због тога што је проф. Ведел један од првих озбиљних научника на Западу који је почео објективно да се бави проучавањем тзв. „марксистичке“ демократије, тј. демократског система у СССР-у, земљама народних демократија и у Југославији. При том је проф. Ведел показао нарочити интерес за Југославију, и одмах је уочио специфичности њене демократије. Проф. Ведел је своје гледиште на марксистичку демократију учинио једним од главних саставних делова свог система уставног права, који је објавио у уџбенику за који је француска стручна јавност донела оцену да је најбољи француски уџ-

беник из уставног права после рата. Проф. Ведел је сада несумњиво најбољи познавалац нашег уставног и друштвеног система на Западу. Да би на лицу места допунио своје знање о развоју демократије у Југославији, проф. Ведел је дошао у ову посету, а с нарочитим циљем да се обавести о развоју радничког самоуправљања.

Проф. Веделу је, између осталих, и Правни факултет у Београду пружио прилику да у непосредном додиру с наставницима и другим јавним радницима допуни своје знање о Југославији. На Правном факултету у Београду проф. Ведел је одржао два занимљива предавања. У првом предавању, он је говорио о француском монтањарском уставу. Пре предавања проф. Ведела је поздравео декан Правног факултета у Београду проф. др. Јован Ловчевић, потсећајући да посета проф. Ведела значи наставак ранијих бројних посета француских научника, које су остале у трајној успомени на Правном факултету. Предавање о овом најреволуционарнијем француском уставу било је врло занимљиво и изазвало је живо интересовање. Друго предавање проф. Ведел је одржао за наставно и помоћно наставно особље Правног факултета као и за научне стипендисте на овом факултету, у Секцији Удружења универзитетских наставника на Правном факултету. Проф. Ведел је овде говорио о систему правних студија у Француској. Уз то је одржао и састанак с докторандима јавноправне групе, с којима је говорио о изрази њихових докторских дисертација, дајући своје савете.

Катедра државног и међународног јавног права на Правном факултету у Београду организовала је једну јавну дискусију о проблему демократије између проф. Ведела и наших научних и јавних радника. Дискусији су присуствовали чланови катедре, на челу са шефом проф. др Јованом Ђорђе-

вићем, многи наставници Правног факултета и наших удружења и организација, као и француски амбасадор у Београду г. Воде са два члана амбасаде. У дискусији су поред проф. Ведела узели учешћа професори Ђорђевић, Стјефановић и Лукић, као и другови Владимир Симић, председник Савеза удружења правника Југославије, и Милош Минић и Велько Влаховић. Проф. Ведел се у закључку захвалио учесницима у дискусији и рекао да ће она несумњиво много допринети његовом разумевању проблема демократског развоја Југославије.

Предавања проф. Ерика Кастрена. — Као гост Југословенског удружења за међународно право дошао је у Југославију крајем маја т. г. познати фински професор међународног јавног и уставног права Ерик Кастрен (Eric Castrén). Он је у Београду одржао два запажена предавања из области међународног права.

Прво предавање, одржано на дан 25 маја т. г. на Правном факултету, било је посвећено теми: „Ревизија Повеље Уједињених нација“, у погледу које је проф. Кастрен изнео низ интересантних анализа и сопствених сугестија. У вези са тим одржана је сутрадан, 26 маја, и једна краћа дискусија у Институту за међународне студије Правног факултета, у току које је проф. Кастрен одговарао на постављена питања од стране заинтересованих млађих правника и докторанада.

Друго предавање одржано је 26 маја т. г. у Југословенском Црвеном крсту, где је проф. Кастрен говорио „О питању заштите цивилног становништва за време рата“, задржавајући се нарочито на одредбама Женевских конвенција од 1949, које се односе на ту материју.

Проф. Кастрен је посетио и друге наше градове, међу којима Загреб и Љубљану, где је такође држао предавања. У Загребу је 28

и 29 маја т. г. говорио „О ревизији Повеље УН“ и „О основама Устава финске државе“, а у Љубљани 31 маја т. г. „О општим појмовима о праву неутралности“.

М. М.

Четврта година рада Европског универзитетског центра у Нансију. — Основан 1950 године са циљем да кроз проучавање политичких, социјалних и културних проблема савремене Европе, упозна и заинтересује младе правнике и економисте европских земаља за различите видове и могућности европске интеграције, Европски универзитетски центар у Нансију, одржао је своју четврту сесију од 20 фебруара до 20 јуна ове године. Као и ранијих година, рад је био организован на бази предавања која су држали професори универзитета, публицисти и јавни радници, како из Француске тако и из других европских земаља, и дискусија вођених на основу тих предавања. Основни проблеми третирани ове године били су: главна стремљења у култури савремене Европе са нарочитим освртом на стварање Томаса Мана, Бенедета Крочеа, Арнолда Тојнба, Т. Ц. Елиота и др., основне црте социјалне политике у послератној Европи, економика главних европских земаља и питања европске економске интеграције, државни суверенитет и уједињење Европе. Интересантна предавања одличних предавача, међу којима нарочито проф. Ж. Ведела, живе и занимљиве дискусије вођене свакодневно, радна а истовремено другарска атмосфера у којој се живело и радило, учинили су да је и овогодишња сесија Европског универзитетског центра у Нансију, на коју су, поред тридесетак младих људи из 14 европских земаља, узели учешћа и два асистента Правног факултета у Београду (Љубица Кандић и Владан Станковић), испунила са добрим успехом свој циљ.

С.

Léon Metzler: L'humanisme juridique — <i>Стеван Врачар</i>	239
Tarek Z. Tunaya: Türkiyede siyasi partiler 1869—1952 — <i>Богомил Храбак</i>	— — — — — — — — — — 240

VI ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА

The Economic Journal — <i>Предраг Михаиловић</i>	— — — 244
Revue d'Economie politique — <i>М. Ј. Ж.</i>	— — — — — 245
Revue du Droit public et de la Science politique — <i>Стеван Врачар</i>	— — — — — — — — — — 248
Revue trimestrielle de Droit civil — <i>Михаило Ступар</i>	— — 249
Revue trimestrielle de Droit commercial — <i>Владимир Јо- вановић</i>	— — — — — — — — — — 250

VII БЕЛЕШКЕ

Међуфакултетско саветовање правних факултета у Љуб- љани о Уводу у општу социологију — <i>Др. Радомир Лукић</i>	— — — — — — — — — — 252
Одбране дисертација на Правном факултету у Београду —	254
Посета проф. Веда — — — — — — — — — —	254
Предавања др. Андреа Олоа — — — — — — — — — —	255
Посета проф. Ж. Ведела — — — — — — — — — —	255
Предавања проф. Ерика Кастрена — <i>М.М.</i> — — — — —	256
Четврта година рада Европског универзитетског центра у Нансију — <i>С.</i> — — — — — — — — — —	256

Уредништво АНАЛА моли своје сараднике да рукописе достављају откуцане на машини са проредом и са довољно белине са стране

АНАЛИ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ ИЗЛАЗЕ ТРОМЕ-
СЕЧНО У СВЕСКАМА ОД ОСАМ ТАБАКА (128 СТРАНА). ПРЕТ-
ПЛАТА ЗА ГОДИНУ ДАНА 300.— ДИН. (ЗА ПОЛА ГОДИНЕ 150.—).
ЦЕНА ПОЈЕДИНОМ БРОЈУ 100.— ДИН. ПРЕТПЛАТУ СЛАТИ
ПРЕКО РАЧУНА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА БРОЈ 103-3297018.

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА АНАЛА ПРАВНОГ ФАКУЛ-
ТЕТА — БУЛЕВАР РЕВОЛУЦИЈЕ 67, ТЕЛ. 22-086

